

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MICHAL BOBEK
esitatud 13. juulil 2017¹

Kohtuasi C-194/16

Bolagsupplysningen OÜ
Ingrid Ilsjan
versus
Svensk Handel AB

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Riigikohus (Eesti))

Määrus nr 1215/2012 – Kohtualluvus lepinguvälise kahju puhul – Teabe avaldamine internetis – Juriidiliste isikute isikuõigused – Huvide kese – Ettekirjutus teabe eemaldamiseks ja ümber lükkamiseks teises liikmesriigis – Kahju hüvitamise nõue

Sisukord

I. Sissejuhatus	2
II. Kohaldatav õigus	3
III. Faktilised asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused	3
IV. Hinnang	5
A. Huvide keskmel põhineva kohtualluvuse kohaldatavus juriidilistele isikutele	5
1. Sissejuhatus: kohtupraktika kujunemine (kuidas erandist sai reegel)	5
2. Juriidiliste isikute isikuõigused	7
(a) Põhimõtte tasandi vastus	8
(b) Pragmaatiline vastus	10
(c) Juriidiliste isikute erinev kohtlemine määruse nr 1215/2012 alusel?	11
B. Veebis avaldatud teabega isikuõigustele tekitatud kahju hüvitamise nõuete rahvusvaheline kohtualluvus	13

¹ Algkeel: inglise.

1. Raskused „mosaiikse“ lähenemisviisi säilitamisel internetis avaldatuga seotud lepinguvälise kahju nõuete puhul	13
2. Kitsam võimalus	15
(a) Uuesti määratletud test	15
(b) Huvide keskme väljaselgitamine	16
(c) Vahejärelendus	19
C. Kohtualluvus niisuguse ettekirjutuse taotlemiseks, millega kohustatakse väidetavalt kahjustavat teavet ümber lükkama ja eemaldama	19
V. Ettepanek	21

I. Sissejuhatus

1. Rootsis tegutsev Eesti äriühing kanti oma väidetavalt küsitava äritegevuse tõttu Rootsi tööandjate liidu veebisaidil peetavasse nn musta nimekirja. Nagu oligi oodata anonüümse internetiga kaasneva uljuse ajastul, mis on üldtuntud oma suursuguse stiili, peene mõistmise ja mõõdutunde poolest, jätsid lugejad veebisaidile ohtralt vaenulikke kommentaare.

2. Eesti äriühing esitas Rootsi kaubanduskoja vastu hagi Eesti kohtule. Ta kaebas, et avaldatud teave on negatiivselt mõjutanud tema au, mainet ja head nime. Ta palus Eesti kohtul kohustada kostjat teavet ümber lükkama ning kommentaarid veebisaidilt eemaldama. Ta palus samuti välja mõista hüvitise kahju eest, mis on talle väidetavalt tekkinud teabe ja kommentaaride veebis avaldamise tõttu.

3. Riigikohus (Eesti) ei ole kindel, kas see kohtuasi allub Eesti kohtule. Seetõttu on ta pöördunud Euroopa Kohtu poole sisuliselt kolme küsimusega: esiteks, kas Eesti kohus saab leida, et see asi allub talle hageja „huvide keskme“ tõttu, mis on valikulise kohtualluvuse alus, mida Euroopa Kohus on varem kohaldanud füüsiliste isikute puhul, kuid mida juriidiliste isikute puhul ei ole seniajani kohaldatud? Teiseks, kui see on võimalik, siis kuidas tuleb juriidilise isiku huvide kese välja selgitada? Kolmandaks, kui Eesti kohtule alluvad üksnes sellised olukorrad, mille puhul kahju on tekkinud Eestis, siis palub eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitada, kas ta saab kohustada Rootsi kaubanduskoda kõnealust teavet ümber lükkama ja eemaldama.

4. Siin on kaks uut asjaolu, mis annavad Euroopa Kohtule põhjust heita värske ja ehk ka kriitiline pilk oma varasemale kohtupraktikale: *juriidiline isik* (mitte füüsiline isik) palub eeskätt *ümber lükata ja eemaldada* teave, mis on internetis kättesaadav (ja alles teise võimalusena palub ta hüvitist tema mainele väidetavalt tekitatud kahju eest). Selline faktiliste asjaolude kogum tekitab küsimuse, mil määral võivad vajada ajakohastamist pealtnäha küllaltki helled rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjad, mis on välja kujundatud kohtuasjas Shevill² seoses trükimeedias avaldatud laimuga ja mida hiljem on kohtuasjas eDate³ laiendatud füüsilise isiku mainele internetis avaldatud teabega tekitatud kahjule.

2 Kohtuotsus, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61).

3 Kohtuotsus, 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685).

II. Kohaldatav õigus

Määrus nr 1215/2012

5. Määruse (EL) nr 1215/2012⁴ põhjenduse 15 kohaselt peaksid kohtualluvuse eeskirjad olema „hästi prognoositavad ning lähtuma põhimõttest, et tavaliselt on kohtualluvus seotud kostja alalise elukohaga“.

6. Järgmiseks on põhjenduses 16 märgitud, et „lisaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvuse määramisel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele. Tihe seos peaks tagama õiguskindluse ja hoidma ära võimaluse, et kostja vastu esitatakse hagi liikmesriigi kohtusse, mida ta ei saanud mõistlikult ette näha. See on oluline eelkõige lepinguväliste võlasuhete puhul, mis tulenevad eraelu puutumatus ja isikuõiguste rikkumisest, sealhulgas laimust“.

7. Rahvusvahelise kohtualluvuse üldeeskiri on artikli 4 lõikes 1, mille kohaselt „esitatakse hagi isikute vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse sõltumata nende kodakondsusest“.

8. Sama määruse artikli 5 lõike 1 kohaselt võib sellest eeskirjast kõrvale kalduda ainult II peatüki 2.–7. jaos osutatud juhtudel.

9. Käesoleva juhtumi puhul on asjakohane artikli 7 punktis 2 sisalduv eeskiri (see asub määruse nr 1215/2012 II peatüki 2. jaos). Lepinguvälise kahju puhul võib isiku vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, esitada hagi teises liikmesriigis „selle paiga kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“.

III. Faktilised asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

10. Bolagsupplysningen OÜ (edaspidi „hageja“) on Eestis Tallinnas asuv äriühing, mille suurem osa äritegevusest toimub ilmselt Rootsis. Ingrid Ilsjan on hageja töötaja.

11. Svensk Handel AB on Rootsi kaubanduskoda (edaspidi „kostja“).

12. Kostja kandis hageja oma veebilehel peetavasse nn musta nimekirja sissekandega, et hageja „tegeleb petmise ja kelmusega“. Veebilehe kommentaariumisse kogunes vastuseks nn musta nimekirja kandmisele ligi 1000 kommentaari, mille hulgas on üleskutseid vägivallale hageja ja tema töötajate vastu.

13. Hageja ja I. Ilsjan esitasid 29. septembril 2015 kostja vastu hagi Harju Maakohtule (Eesti) (edaspidi „esimese astme kohus“). Hageja ja I. Ilsjan palusid kohtul kohustada kostjat hagejat puudutavat teavet ümber lükkama ning eemaldama kommentaarid oma veebisaidilt. Hageja palus ka välja mõista 56634.99 euro suuruse kahjuhüvitise talle tekitatud varalise kahju eest, eelkõige saamata jäänud tulu eest. I. Ilsjan palus välja mõista hüvitise mittevaralise kahju eest, jättes selle suuruse kohtu hinnata. Hageja ja I. Ilsjan väitsid, et kostja tegevus on neile kahju tekitanud. Nad kinnitasid, et ebaõige teave on halvanud hageja äritegevuse Rootsis.

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) (ELT 2012, L 351, lk 1).

14. Esimese astme kohus keeldus 1. oktoobri 2015. aasta määrusega hagi menetlusse võtmast. Ta leidis, et kahju tekkimine Eestis ei ole tõendatud. Seetõttu ei olnud tal võimalik tuvastada asja allumist talle määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 alusel. Teave ja kommentaarid on kirjutatud rootsi keeles ega ole eesti keelt kõnelejatele ilma tõlketa arusaadavad. Ka asjaolu, et käibe langust väljendati Rootsi kroonides, viitab sellele, et kahju tekkis tegelikult Rootsis. Pelk tõsisasi, et vaidlusalune veebileht oli ligipääsetav Eestis, ei saa automaatselt olla aluseks asja allumisele Eesti kohtutele.

15. Hageja ja I. Ilsjan esitasid selle määruse peale määruskaebuse Tallinna Ringkonnakohtule. Nimetatud kohus jättis 9. novembril 2015 määruskaebuse rahuldamata, kinnitades et rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt ei allu asi Eesti kohtutele.

16. Ringkonnakohtu määrus kaevati edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Riigikohtule.

17. Hageja väidab Riigikohtus, et vaidluse lahendamine allub Eesti kohtutele, sest hageja huvide kese on Eestis. Hageja väidab, et käesoleval juhul avaldatud veebisisu rikub tema õigust tegeleda ettevõtlusega. Hageja juhtorganid, majandustegevus, raamatupidamine, tootearendus ja personaliosakond asuvad Eestis. Tema tulu kantakse Rootsist üle Eestisse. Tal ei ole välisriikides esindust ega filiaali. Seetõttu saabusid kahjustava tegevuse tagajärjed Eestis.

18. Kostja leiab, et käesoleval juhul puudub tihe seos nõude eseme ja Eesti kohtute vahel. Seetõttu tuleks rahvusvaheline kohtualluvus kindlaks teha määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõikes 1 ette nähtud üldeeskirja alusel. Kostja asukoht on Rootsis. Seetõttu allub põhikohtuasi Rootsi kohtutele.

19. Eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustas eraldada hageja ja I. Ilsjani nõuded iseseisvateks menetlusteks. I. Ilsjani hagi saadeti hagiavalduse menetlusse võtmise otsustamiseks tagasi esimese astme kohtule. Hageja hagi puhul leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et see allub Eesti kohtutele osas, mis puudutab kahju, mida võidi kanda Eestis. Nimetatud kohus kahtleb aga, kas hageja nõude ülejäänud aspektid kuuluvad tema alluvusse.

20. Neil asjaoludel otsustas Riigikohus (Eesti) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [määruse nr 1215/2012] artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada selliselt, et kui isiku õigusi on väidetavalt rikutud tema kohta internetis ebaõigete andmete avaldamisega ning tema kohta käivate kommentaaride eemaldamata jätmisega, võib isik esitada ebaõigete andmete ümberlükkamise ja tema õigusi rikkuvate kommentaaride eemaldamise hagi iga liikmesriigi kohtusse, mille territooriumil on või oli internetis avaldatud teave kättesaadav, selle liikmesriigi territooriumil tekkinud kahju osas?

2. Kas [määruse nr 1215/2012] artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada selliselt, et juriidiline isik, kelle õigusi on väidetavalt rikutud internetis ebaõigete andmete avaldamisega ning tema kohta käivate kommentaaride eemaldamata jätmisega, võib andmete ümberlükkamise, kommentaare eemaldama kohustamise ning internetis ebaõigete andmete avaldamise tõttu tekkinud varalise kahju hüvitamise nõuetega pöörduda kogu temale tekitatud kahju osas selle riigi kohtute poole, kus on tema huvide kese?

3. Kui vastus teisele küsimusele on jaatav, siis kas [määruse nr 1215/2012] kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada selliselt, et:

- juriidilise isiku huvide kese asub, ja seega juriidilisele isikule kahju tekkimist võib eeldada liikmesriigis, kus on juriidilise isiku asukoht; või

- juriidilise isiku huvide keskmel, ja seega juriidilisele isikule kahju tekkimise paiga kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta kõiki asjaolusid, nagu juriidilise isiku asu- ja tegevuskoht, klientide asukoht ning tehingute sõlmimise mudel?”

21. Kirjalikud seisukohad esitasid hageja, Eesti, Portugali ja Ühendkuningriigi valitsus ning Euroopa Komisjon. Kohtuistungil, mis peeti 20. märtsil 2017, esitasid suuliselt oma seisukohad hageja, Eesti valitsus ja komisjon.

IV. Hinnang

22. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused puudutavad lühidalt kolme teemat. Asja tuum peitub minu meelest teises küsimuses: kas huvide keskmel põhinev kohtualluvus, mis kujundati välja kohtuasjas eDate⁵ seoses füüsiliste isikutega, on kohaldatav ka juriidilistele isikutele? Seetõttu käsitlen esiteks seda teemat (A). Juhul kui vastus sellele küsimusele on jaatav, tuleb analüüsida liikmesriigi kohtu esitatud kolmandat küsimust: millise testi põhjal teha kindlaks juriidiliste isikute huvide kese (B)? Viimaseks palutakse eelotsusetaotluse esitanud kohtu esimeses küsimuses Euroopa Kohtul analüüsida, kuidas sobituvad omavahel Euroopa Kohtu poolt kohtuasjas Shevill⁶ välja kujundatud „mosaiigiteooria“, mille kohaselt on kohtu pädevus piiratud vastava riigi territooriumil tekkinud kahjuga, ja hageja poolt taotletava õiguskaitsevahendi jagamatus (ühtsus) (C).

23. Lühidalt väljendatuna käsitletakse käesolevas ettepanekus esmalt asjakohaste kohtualluvuse eeskirjade isikulist kohaldamisala (A), seejärel testi, mida tuleb rakendada (B), ja viimaks õiguskaitsevahendite teemat (C). Arutluskäigu põhisisu on järgmine: rahvusvahelise kohtualluvuse kindlakstegemiseks isiku maine kahjustamisest tingitud lepinguvälise vastutuse asjades ei näe ma mingit põhjust teha vahet füüsilistel ja juriidilistel isikutel. Minu ettepanek on kohelda neid rahvusvahelise kohtualluvuse puhul ühtviisi. Võttes aga arvesse interneti ja veebis avaldatud teabe erilisust, teen ma Euroopa Kohtule ettepaneku kitsendada Euroopa Kohtu varasemat lähenemisviisi. Minu arvates ei ole mõttekas laiendada kohtuotsuses Shevill spetsiaalselt trükimeedia jaoks välja kujundatud „mosaiikset“ kohtualluvust internetis kättesaadavaks tehtud sisule. Kui nõustuda internetis avaldatud laimu puhul rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade sellise kitsendamisega, siis küsimust kättesaadavatest õiguskaitsevahenditest kohtuotsuse Shevill laadse territoriaalselt piiratud „mosaiikse“ kohtualluvuse puhul isegi ei teki.

A. Huvide keskmel põhineva kohtualluvuse kohaldatavus juriidilistele isikutele

1. Sissejuhatus: kohtupraktika kujunemine (kuidas erandist sai reegel)

24. Käesolev kohtuasi puudutab seda, kuidas tõlgendada määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 kehtestatud eeskirja, mis näeb ette rahvusvahelise kohtualluvuse lepinguvälise kahju puhul. Selle eeskirja kohaselt võib isiku vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, lepinguvälise kahju puhul esitada hagi teises liikmesriigis „selle paiga kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“.

25. Tegemist on *valikulise* kohtualluvuse eeskirjaga. See võimaldab kõrvale kalduda määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõikes 1 sätestatud *üldise* kohtualluvuse eeskirjast, mille kohaselt tuleb isiku vastu esitada hagi tema alalise elukoha liikmesriigi kohtusse.⁷

5 Kohtuotsus, 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685).

6 Kohtuotsus, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61).

7 Hiljuti on seda selgitatud nt kohtuotsuses, 22.1.2015, Hejdruk (C-441/13, EU:C:2015:28, punkt 17 ja seal viidatud kohtupraktika).

26. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt põhineb määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 ette nähtud eeskiri vaidluse ning kostja alalise elukoha liikmesriigist erineva liikmesriigi kohtu *eriti tihedal seotusel*. See on õigustatud vajadusega tagada tõrgeteta õigusemõistmine ja menetluse otstarbekas korraldamine.⁸

27. Määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 (ja sellele eelnenud normides⁹) kasutatud väljendit „paik, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“ on Euroopa Kohus alates kohtuotsusest Bier¹⁰ tõlgendanud nii, et sellega peetakse silmas nii kahju *tekkimise* paika kui ka kahju *põhjustanud* sündmuse toimumise paika. Seega võib kostjat hageja valikul kaevata kas ühe või teise asjaomase paiga kohtusse.¹¹

28. Kohtuotsuses Shevill selgitas Euroopa Kohus, et kui laim sisaldub ajalehes avaldatud artiklis, mida levitatakse mitmes liikmesriigis, siis võib hageja enda valikul (valikulise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt) esitada hagi kahe paiga kohtutesse. Pöörduda võib nii selle liikmesriigi kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum *põhjustati*,¹² mis vastab kirjastaja asukoha liikmesriigile, kui ka iga sellise liikmesriigi kohtusse, kus kõnealust trükist levitati ja kus kannatanu enda väitel tema mainele tekitatud kahju *kandis*. Viimati nimetatud kohtutele allub asi ainult osas, mis puudutab vastavas liikmesriigis tekitatud kahju.¹³ Teisena nimetatud valikulise kohtualluvuse liiki, mis tähendab sellist territoriaalselt piiratud kohtualluvust, nagu kujundati välja kohtuotsuses Shevill, on nimetatud „mosaiikseks“ lähenemisviisiks.¹⁴

29. Kohtuotsuses eDate kinnitas Euroopa Kohus esimest korda selle kohtualluvuse aluse kohaldamist nõuetele, mis puudutavad isikuõiguste rikkumist internetis teabe avaldamise tõttu. Euroopa Kohus leidis, et kahju hüvitamise nõude võib esitada ka iga liikmesriigi kohtusse, mille territooriumil on või oli internetis avaldatud teabesisu kättesaadav. Nende kohtute pädevus on territoriaalselt piiratud.¹⁵

30. Kohtuotsuses eDate lisas Euroopa Kohus siiski veel ühe kohtualluvuse aluse: sellise nõude võib esitada ka selle paiga kohtusse, kus on hageja huvide kese. See paik vastab liikmesriigile, kus on hageja alaline elukoht, või teisele liikmesriigile, millega on võimalik tuvastada eriti tiheda seose olemasolu, näiteks põhjusel, et hageja tegeleb selles liikmesriigis majandustegevusega.¹⁶

8 See tuleneb 30. novembri 1976. aasta kohtuotsusest Bier (21/76, EU:C:1976:166, punkt 11). Vt ka kohtuotsused, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61, punkt 19 ja seal viidatud kohtupraktika); 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika); 3.10.2013, Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635 punkt 27 ja seal viidatud kohtupraktika); 22.1.2015, Hejduk (C-441/13 EU:C:2015:28, punkt 19 ja seal viidatud kohtupraktika), ja 21.12.2016, Concurrence (C-618/15, EU:C:2016:976, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika). Vt ka määruse nr 1215/2012 põhjendus 16.

9 Artikli 7 punkti 2 sõnastus on identne nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42) artikli 5 punkti 3 sõnastusega. See on samuti peaaegu identne 27. septembri 1968. aasta Brüsseli konventsiooni (kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades) (EÜT 1978, L 304, lk 36) artikli 5 punkti 3 sõnastusega.

10 Kohtuotsus, 30.11.1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, punkt 19).

11 Hiljuti on seda selgitatud nt kohtuotsuses, 22.1.2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, punkt 18 ja seal viidatud kohtupraktika).

12 See vastab ka kostja asukohast lähtuvalt üldeeskirjale. Vt kohtuotsus, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61, punkt 26).

13 Kohtuotsus, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61, punktid 30 ja 31).

14 Vt nt Mankowski, P., „Kommentar zu Art. 5 EuGVVO“, EWiR 2011, lk 743 ja 744. Kohtuasjas Shevill kasutatud lahendust mõistetakse üldjuhul nii, et see kujundati välja lähtuvalt asjaolust, et tolles kohtuasjas levitati valdavat enamust trükistest Prantsusmaal ja ainult väikest osa Inglismaal, kus elasid avaldatud teabest puudutatud isikud. Vt nt Briggs, A., „The Brussels Convention“, *Yearbook of European Law*, 1995, 15. kd, 1. osa, lk 487–514.

15 Kohtuotsus, 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685, punktid 51 ja 52).

16 Kohtuotsus, 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685, punkt 49).

31. Euroopa Kohus kujundas kirjeldatud kolmanda kohtualluvuse aluse välja nõuete jaoks, mille suhtes on kohaldatav määruse nr 1215/ 2012 artikli 7 punkt 2, arvestades „rikkumise raskust“ ja väidetavalt kahju põhjustanud teabe ülemaailmset kättesaadavust.¹⁷ Need tunnused on omased internetile, mis teabevahendina oli kohtuotsuse Shevill tegemise ajal suhteliselt vähetähtis.¹⁸

32. Kokkuvõtteks: kohtuotsuste Shevill ja eDate koos analüüsimisel selgub, et kui tegemist on tänapäeval internetis oleva teabe tõttu mainele väidetavalt tekitatud kahjuga, on füüsilisest isikust hagejal valida *nelja liiki* kohtualluvuse vahel. Kolm neist on „täielikud“ kohtualluvused, kus kohtule võib esitada nõude kogu kahju osas, ja neljas on „osaline“ kohtualluvus, mille puhul on kahju, mille suhtes saab nõude esitada, piiratud selle liikmesriigi territooriumil kantud kahjuga. Täielik kohtualluvus hõlmab ühe *üldise* kohtualluvuse (kostja alalise elukoha järgi) ja kaks *valikulist* kohtualluvust (kahju põhjustamise paiga järgi, mis enamikul juhtudest langeb tõenäoliselt kokku üldise kohtualluvusega; ja hageja huvide keskmeele vastava paiga järgi). Lisaks sellele võib kõikides ülejäänud liikmesriikides olla osaline kohtualluvus, sest internetis olev teave on kättesaadav kõigis liikmesriikides.

33. Käesolev kohtuasi puudutab niisuguse kahju hüvitamise nõude rahvusvahelist kohtualluvust, mis on tekkinud hageja isikuõiguste väidetava rikkumise tõttu. Hageja on *juridiline* isik. Kohtult palutakse, et ta kohustaks kostjat *ümber lükkama ja eemaldama* oma veebisaidilt teabe ja kommentaarid. Nagu kohtuistungil kinnitati, ei ole hageja hagi peamine eesmärk saada rahalist hüvitist kantud kahju eest, vaid pigem saavutada väidetavalt kahjustava veebisisu ümberlükkamine ja kustutamine. Kahjuhüvitist nõutakse alles teisejärguliselt.

34. Nagu käesoleva ettepaneku alguses vihjatud, võib neid kahte asjaolu koos vaadelda sellistena, mis laiendavad Euroopa Kohtu olemasolevat kohtupraktikat veidi liiga kaugele, aladele, mille jaoks see algselt mõeldud ei olnud. Samas on intellektuaalse konstruktsiooni äärealadel käimine ka kasulik: see võimaldab kriitiliselt üle vaadata ka selle struktuuri alustalad.

35. Enne selle juurde asumist tuleb siiski käsitleda eelnevat küsimust: kas isikuõiguste interneti teel rikkumise puhul on võimalik eristada füüsilisi ja juridilisi isikuid?

2. Juridiliste isikute isikuõigused

36. Kuigi kohtuotsuses eDate ei olnud seda sõnaselgelt mainitud, paistab nüüd, et täiendava kohtualluvuse aluse loomise kaalukas põhjus oli põhiõiguste kaitse. Seda mõtet on selgelt väljendatud kohtujurist P. Cruz Villalóni ettepanekus viidatud kohtuasjas.¹⁹

37. Olgu sellega, kuidas on, aga küsimust, kas isikuõiguste kui põhiõiguste kaitset saab laiendada ka juridilistele isikutele, on käesolevas asjas ulatuslikult arutatud. Kas juridilistel isikutel on isikuõigused? Käesoleva asja poolte arvamused lahkesid selles küsimuses.

¹⁷ *Ibid.*, punkt 47.

¹⁸ Tutvumaks kriitilise analüüsiga õiguskirjanduses, milles juhitakse tähelepanu nihkele *forum actoris*'e suunas ja ettenähtavuse puudumisele ning *forum shopping*'u ohule sellise lähenemisviisi puhul, vt nt Bollée, S., ja Haftel, B., „Les nouveaux (dés)équilibres de la compétence internationale en matière de cyber délits après l'arrêt eDate Advertising et Martinez“, *Recueil Le Dalloz*, 2012, nr 20, lk 1285–1293; Kuipers, J.-J., „Joined cases C-509/09 &161/10, eDate Advertising v. X and Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 25 October 2011“, *Common Market Law Review* 2012, lk 1211–1231; Thiede, T., „Bier, Shevill und eDate – Aegrescit medendo?“, *Zeitschrift für das Privatrecht des Europäischen Union*, 4/2012, lk 219–222.

¹⁹ Ta märkis muuhulgas, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklites 7 ja 11 sätestatud õigused eraelu kaitsele ja teabevabadusele „väljendavad erilist kaitset, mida väärib teave demokraatlikus ühiskonnas, samamoodi nagu need rõhutavad ka eraelu tähtsust, millesse kuulub ka isiklik maine“. Kohtujurist Cruz Villalóni ettepanek liidetud kohtuasjades eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:192, punkt 52).

38. Eesti valitsus väitis kirjalikes seisukohtades ja kohtuistungil, et kohtuotsuse eDate kohaselt kaitstavad isikuõigused saavad kuuluda üksnes füüsilistele isikutele. Eesti leiab, et see on nii nende õiguste iseloomu ja mõju (näiteks valu ja kannatused) tõttu. Ühendkuningriik rõhutas oma kirjalikes seisukohtades samamoodi, et kahju, mille hüvitamist nõutakse internetis avaldatud kahjustava teabe tõttu, vastab tegelikult juriidiliste isikute ettevõtlikahjule. See tekitab küsimusi, mis erinevad füüsilise isiku puhul tekkivatest küsimustest olukorras, kus tema mainet on kahjustatud.

39. Komisjon möönab, et mõnes liikmesriigis kaitstakse isikuõigusi, kuid leiab, et hageja huvide keskmel põhinevat *forum actoris*'t ei tohiks laiendada juriidilistele isikutele. Selline laiendamine ei hoiaks kaalulolevaid huve tasakaalus.

40. Ma ei saa nende kahe lähenemisviisiga nõustuda. Esiteks on *põhimõtte* tasandil raske mõista, miks ei tohiks tunnustada isikuõiguste olemasolu juriidilistel isikutel, niivõrd kui see on analoogia alusel mõistlikult võimalik (a). Teiseks väärrib ehk siiski rõhutamist, et *pragmaatilisemal* tasandil on küsimusel, kas juriidilistel isikutel on mõned põhilised isikuõigused, käesolevas kohtuasjas piiratud tähtsus. Ei ole mingit kahtlust, et paljude liikmesriikide õiguskordades on juriidilistel isikutel seaduslik õigus maine või hea nime kaitsele. Need on olemas ja neid saab kohtulikult kaitsta olenemata sellest, kas juriidilistel isikutel on põhiõigused. Sellised nõuded puudutavad juhul, kui need on piiriülesed, „kahju“ määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 tähenduses, kuid võimalik kirglik arutelu äriühingute isikuõiguste ulatuse üle ei ole õigupoolest käesoleva kohtuasja võtmeküsimus (b). Need kaalutlused viivad järelduseni, et valikulise kohtualluvuse kohaldamisel ei ole mingit põhjust kohelda füüsilisi ja juriidilisi isikuid erinevalt.

(a) Põhimõtte tasandi vastus

41. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) süsteemis oli alguses ainult EIÕK protokoll nr 1 artiklis 1, mis käsitleb õigust omandile, *sõnaselgelt* ette nähtud kohaldatavus juriidilistele isikutele. Hiljem on aga nii Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi „EIK“) kui ka Euroopa Kohus järk-järgult laiendanud põhiõiguste kaitset juriidilistele isikutele, kui selline lähenemisviis tundus olevat asjasse puutuvat põhiõigust arvestades sobiv.

42. Seetõttu on EIK praktikas järkjärgulise laiendamise käigus hõlmatud näiteks sõnavabadus,²⁰ õigus kodu ning sõnumite saladuse austamisele²¹ ja õigus õiglasele kohtumenetlusele²². Samas on EIK siiski möönnud, et konventsiooniosalistel on põhiõiguste piiramisel suurem kaalutusruum kohtuasjades, mis puudutavad asjasse puutuvate isikute majandustegevust.²³

20 Ette nähtud EIÕK artiklis 10. EIK kohtuotsus, 26.4.1979, Sunday Times vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:1979:0426JUD000653874).

21 Ette nähtud EIÕK artiklis 8. EIK laiendas kodu mõistet äriühingute äriruumidele. EIK kohtuotsus, 16.4.2002, Société Colas Est jt vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:2002:0416JUD003797197, punktid 40–42).

22 Nagu näeb ette EIÕK artikli 6 lõige 1. EIK kohtuotsus, 20.9.2011, Oao Neftyanaya Kompaniya Yukos vs. Venemaa (CE:ECHR:2011:0920JUD001490204, punktid 536–551). Kohtuotsuses märgiti, et ei ole mingit põhjust kohelda juriidilisi isikuid erinevalt, sest õigus õiglasele kohtumenetlusele on vastavate materiaalõiguste kaitsmise eeltingimus. Vt Oliver, P., „Companies and their Fundamental Rights: a comparative perspective“, *International and Comparative Law Quarterly*, 2015, 64. kd, 3. osa, lk 678.

23 Vt EIK kohtuotsus, 16.12.1992, Niemietz vs. Saksamaa (CE:ECHR:1992:1216JUD001371088), milles EIK leidis, et füüsilisest isikust advokaadi äriruumide (kus ta ühtlasi elas) läbiotsimine politsei poolt kujutas endast „kodu“ puutumatuset. EIK lisas siiski, et riikide õigus sekkuda selle õiguse kasutamisse EIÕK artikli 8 lõike 2 alusel võib juhul, kui tegemist on „kutse- või äritegevuse või selleks kasutatud ruumidega“, olla laiem kui muudel juhtudel (punkt 31).

43. Sarnaselt on Euroopa Kohus Euroopa Liidu õiguse süsteemis kinnitanud, et juriidilistel isikutel on lisaks õigusele omandile²⁴ ka õigus tegeleda ettevõtlusega,²⁵ õigus tõhusale õiguskaitsevahendile²⁶ ja ka konkreetsemalt õigus tasuta õigusabile²⁷. Euroopa Kohus on ka leidnud, et juriidilised isikud saavad tugineda süütuse presumptsioonile ja kaitseõigustele.²⁸

44. Kokkuvõttes selgub, et kui mõni erand välja arvata,²⁹ on mõlemas süsteemis põhiõiguste tunnustamine juriidiliste isikute puhul järk-järgult laienenud, ning see on toimunud pigem loomulikult ja spontaanselt, ilma sügavate filosoofiliste mõtisklusteta põhiõiguste olemuse või ülesannete üle.³⁰ Selle suundumuse aluseks olevad kaalutlused on pigem funktsionaalsed: kas asjaomane põhiõigus võib mõistliku analoogia alusel olla kohaldatav juriidilisele isikule? Jaatava vastuse korral kaldutakse seda õigust laiendama juriidilistele isikutele, kuigi vast suuremate ja rohkemate piirangutega.³¹

45. *Täpsemalt* seoses juriidiliste isikute isikuõigustega puudutab viimaste kaudset tunnustamist kohtuotsus *Fayed vs. Ühendkuningriik*.³² EIK leidis õigust heale mainele käsitledes, et vastuvõetava kriitika piirid on suurtes äriühingutes tegutsevate äriimeeste puhul laiemad kui üksikisikute puhul.³³ Lisaks leidis EIK, et asjaolu, et teatav isik on suur rahvusvaheline äriühing, ei tohiks võtta temalt õigust kaitsta ennast laimu eest. Samuti ei tähendanud see asjaolu, et hagejatelt (füüsilised isikud) ei oleks tulnud nõuda vaidlusaluste väidete paikapidavuse tõendamist.³⁴

46. Tuleb siiski möönda, et EIK kohtupraktika selles küsimuses ei ole ehk lõplikult veenev, ja seda eriti kahel põhjusel. Esiteks võivad juriidiliste isikute isikuõigused olenevalt vaadeldavast õigusest olla mõnevõrra erinevad füüsiliste isikute vastavatest õigustest sõltuvalt sellest, millises kontekstis neile tuginetakse – kas artikli 8, artikli 10 või ehk ka protokoll nr 1 artikli 1 või isegi mis tahes menetlusliku õiguse raames. Teiseks kaldub EIK konkreetsete juhtumite puhul sageli kõrvale riigisisese kohtu antud hinnangust sellele, kas juriidilise isiku isikuõigusi on rikutud või mitte.³⁵

47. On kaks viisi, kuidas juriidiliste isikute isikuõiguste kui põhiõiguste kaitset saab käsitleda: *loomupärane ja vahendlik*.

48. Isikuõigused *loomupärase* väärtusena tähendab, et need on iseenesest väärt kaitsmist. Isikuõigusi võib vaadelda inimväärikuse ilminguna. Juba ainuüksi inimeseks olemise asjaolu kui selline väärrib iseenesest kaitset. Kui lähtuda sellisest isikuõiguste määratlusest, siis võib tõesti tekkida mõningaid intellektuaalseid raskusi selle staatuse juriidilisele isikule omistamisel.

24 Sätestatud harta artiklis 17. Vt nt kohtuotsus, 11.6.2015, *Berlington Hungary jt (C-98/14, EU:C:2015:386, punktid 89–91 ja seal viidatud kohtupraktika)*.

25 Ette nähtud harta artiklis 16. Vt kohtuotsus, 21.12.2016, *AGET Iraklis (C-201/15, EU:C:2016:972, punktid 66–69 ja seal viidatud kohtupraktika)*.

26 Sätestatud harta artiklis 47. Vt nt kohtuotsus, 16.5.2017, *Berlioz Investment Fund (C-682/15, EU:C:2017:373, punkt 48)*.

27 Ette nähtud harta artiklis 47. Kohtuotsus, 22.12.2010, *DEB (C-279/09, EU:C:2010:811, punktid 44–59)*.

28 Toodud harta artiklis 48. Vt nt kohtuotsused, 26.11.2013, *Groupe Gascogne vs. komisjon (C-58/12 P, EU:C:2013:770, punktid 29 jj)*, ja 14.9.2010, *Akzo Nobel Chemicals ja Akros Chemicals vs. komisjon (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punkt 92)*.

29 Üks neist on 22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus *DEB (C-279/09, EU:C:2010:811)*, milles Euroopa Kohus kinnitas, et tasuta õigusabi on ette nähtud ka juriidilistele isikutele. Euroopa Kohus tugines seejuures (otsuse punktis 38) keelelisele argumendile (mõiste „isik“ selles sättes ei välistanud juriidilisi isikuid), selle koostoimes süsteemsete kaalutlustega (asjasse puutuva jaotise asukoht hartas).

30 Vt selle kohta veel nt Oliver, P., „Companies and their Fundamental Rights: a comparative perspective“, *International and Comparative Law Quarterly*, 2015, 64. kd, 3. osa, lk 661–696.

31 Olgu lisatud, et sarnased arutelud ja põhiõiguste kaitse laiendamine juriidilistele isikutele ei ole piiratud mõlema Euroopa süsteemiga. Näidete kohta teiselt poolt Atlandi ookeani vt nt kohtuotsus *Citizens United vs. Federal Election Commission 558 U.S. 310 (2010)*, mis käsitleb juriidiliste isikute poliitilist sõnavabadust, ja värskem kohtuotsus *Burwell vs. Hobby Lobby Stores 573 U.S. (2014)*, milles Ameerika Ühendriikide ülemkohus nentis, et piiratud osalejate ringiga äriühingutel saab olla usulisi veendumusi.

32 EIK kohtuotsus, 21.9.1990, *Fayed vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:1994:0921JUD001710190)*.

33 *Ibid.*, punkt 75. Vt ka EIK kohtuotsused, 15.5.2005, *Steel ja Morris vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:2005:0215JUD006841601, punkt 94)*, ja 20.11.1989, *Markt intern Verlag GmbH ja Klaus Beermann vs. Saksamaa (CE:ECHR:1989:1120JUD001057283, punktid 33–38)*.

34 EIK kohtuotsus, 15.5.2005, *Steel ja Morris vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:2005:0215JUD006841601, punkt 94)*.

35 Vt EIK hiljutine kohtuotsus, 2.2.2016, *Magyar Tartalomsgáltatók Egyesülete ja Index.hu Zrt vs. Ungari (CE:ECHR:2016:0202JUD002294713, punkt 66)*.

49. Isikuõigusi võib aga käsitada kui *vahendit* teiste põhiõiguste tõhusa kaitse saavutamiseks, mitte kui eesmärki iseenesest. Juriidiliste isikute isikuõiguste kaitse viib teiste õigusteni, mis nendel isikutel on (või mis on vajalikud nende teiste õiguste teostamiseks), näiteks õigus omandile (harta artikkel 17) või ettevõtlusvabadus (harta artikkel 16). Seda loogikat järgides tähendab hea nime või maine kahjustamises seisnev äriühingu isikuõiguste rikkumine nende majanduslike õiguste rikkumist. Seega nõuab majanduslike õiguste (mis juriidilistel isikutel kahtlemata on) tõhus kaitse ka nende isikuõiguste kaitsmist.

50. Kas viimati käsitletud põhjendus, mis õigustab juriidiliste isikute isikuõiguste kaitset, muudab need õigused teisejärguliseks või lausa olematuks? Paljud käesolevas asjas esitatud seisukohad tunduvad pooldavat seda moraalselt argumenti, mis sisuliselt tähendab, et „kui asi on rahas, siis ei vääri see kaitsmist põhiõigustega“.

51. Ma ei jaga seda seisukohta kolmel põhjusel. Esiteks on olemas hulk teisi, peamiselt menetluslikke õigusi, mille kaitse ei saa olla eesmärk iseenesest, vaid pigem vahend teiste õiguste või väärtuste tagamisel. Kas need õigused on siis „teisejärgulised“? Teiseks, mis saab muudest materiaalõigustest, millega kaitstakse selliseid õigusi nagu õigust omandile või õigust teha tööd või vabadust tegeleda ettevõtlusega? Kas need õigused on samuti „moraalselt teisejärgulised“? Kolmandaks, isegi kui asuda sellisele seisukohale (millele ma ei asu), välistaks see kasumit taotlevate juriidiliste isikute põhiõiguste kaitse. Aga need, kes ei taotle kasumit? Kuidas on lood mittetulunduslike juriidiliste isikutega, kellel on väidetavalt „üllamad“ eesmärgid?

(b) Pragmaatiline vastus

52. Ma ei näe mingit põhjust, miks juriidilistel isikutel ei saaks põhiõigustena olla isikuõigusi, eeldusel et see on käesoleva ettepaneku eelmises osas selgitatud üldist loogikat järgides konkreetse juhtumi kontekstis asjakohane.

53. Samas ma ei leia, et Euroopa Kohtul oleks käesoleva asja lahendamiseks tarvis selle küsimusega tegeleda.

54. Kui jätta kõrvale praegusel ajal toimuva põhiõiguste kaitse diskursuse „kohustuslik“ tasand,³⁶ siis tuleks meelde tuletada, et käesoleva kohtuasja tegelik teema on rahvusvahelise kohtualluvuse üle otsustamine määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 alusel juhul, kui tegemist on lepinguvälise vastutusega isiku mainele tekitatud kahju eest.

55. Vastutus seda liiki kahju eest ei piirdu aga sellega, mis tuleneb põhiseadusega tagatud põhiõiguste kaitsest. Vastupidi – liikmesriikide õiguskordades leidub seadusandlikul tasandil, riikide tsiviilseadustikes või lepinguvälise vastutuse normides, üksikasjalikumaid sätteid isikuõiguste ja maine kaitse kohta. Need normid on sel juhul paratamatult kohaldatavad mõlematele, nii füüsilistele kui ka juriidilistele isikutele.

56. Võtkem näiteks Saksamaa õigus: seal on isikuõiguste kaitse põhiseadusega tagatud. Kaitstud on nii füüsilised kui ka juriidilised isikud. Juriidilistele isikutele on selline kaitse tagatud niivõrd, kui see puudutab nende teatavat ülesannet, näiteks tegutsemist ettevõtja või tööandjana.³⁷ Äriühingu isikuõigused kaitsevad tema mainet ja tema põhiseadusega tagatud vabadust tegeleda

³⁶ Tagasivaatena väärib rõhutamist, et kohtuasjas Shevill olid kolm hagejat neljast tegelikult *juriidilised* isikud. See asjaolu ei tekitanud aga kahtlusi samade rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohaldatavuses. Sedasama asjaolu võib aga näha ka kui kaudset tõendit selle kohta, kui palju on liidu õiguse diskursus viimasel kümnendil muutunud ja millele on selle tähelepanu pöördunud. Skeptik võiks lisada, et see muutus ei ole alati tingimata positiivne selles mõttes, et see ei taga, et põhiõiguste kaitse diskursus annaks paremaid või täpsemaid tõlgendusvahendeid näiteks rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade tõlgendamiseks.

³⁷ Vt nt Bundesgerichtshof (Saksamaa kõrgeim üldkohus) otsused, 18.5.1971 – VI ZR 220/69, NJW 1971, 1665; 8.7.1980 – VI ZR 177/78, NJW 1980, 2807; 19.4.2005 – X ZR 15/04, NJW 2005, 2766; 23.9.2014 – VI ZR 358/13, NJW 2015, 489; samuti 28.7.2015 – VI ZR 340/14, NJW 2016, 56. Vt ka Bundesverfassungsgerichti (Saksamaa kõrgeim konstitutsioonikohus) määrus, 24.5.2006 - 1 BvR 49/00, NJW 2006, 3771.

ettevõtlusega.³⁸ Äriühingu isikuõiguste kaitse ulatust mõistetakse küllaltki laialt.³⁹ Prantsusmaal näib kohtupraktika olevat nõustunud sellega, et juriidilistel isikutel on teatavad isikuõigused, eriti kui kaalul on nende au või maine.⁴⁰ Inglise õiguses tunduvad laimu ja pahatahtliku vale mõisted kaitsvat juriidiliste isikute mainet ja majanduslikke huve.⁴¹

57. Seega ei ole head nime ja mainet kaitsvad juriidiliste isikute isikuõigused olenemata erinevustest nende liigis ja ulatuses liikmesriikides ebatavaline nähtus. Kui liikmesriigis esitatakse selline seadusel põhinev nõue teises liikmesriigis asuva üksuse vastu, siis nõuab sellise hagi lahendamise ka otsuse tegemist rahvusvahelise kohtualluvuse kohta määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 kohaselt.

58. Teisiti öeldes on artikli 7 punkt 2 mitmekihiline säte selles mõttes, et selles sisalduvad kohtualluvuse eeskirjad on kohaldatavad olenemata nõude täpsest alusest riigi õiguses, olenemata sellest, kas isikuõiguste materiaaõiguslik kaitse on tagatud põhiseadusega tagatud põhiõiguse, seaduse või kohtupraktikaga, või kõigi nimetatutega.

59. Samal ajal tuleb silmas pidada, et kuigi artikli 7 punkt 2 on riigisisest õigusest tuleneva nõude materiaaõigusliku aluse osas mitmekihiline, peab see säte oma tulemuse osas olema ühtne. Teisisõnu ei saa võimalikud erinevused liikmesriigi õigusest tuleneva nõude aluses mõjutada kohtualluvuse eeskirjade kohaldamist, eeldades muidugi, et nõue puudutab oma olemuselt siiski lepinguvälisest vastutust.

60. Kokkuvõttes on juriidilistele isikutele üldjuhul tagatud vähemalt mõnede isikuõiguste kaitse mitte ainult põhiõiguste tasandil, vaid ka (või veelgi sagedamini) seadusandluse tasandil. Liidu õiguses peab seetõttu leiduma vastavaid kohtualluvuse eeskirju, mis võimaldavad kindlaks teha, millisele kohtule allub selline nõue, nagu esitati põhikohtuasjas.

(c) Juriidiliste isikute erinev kohtlemine määruse nr 1215/2012 alusel?

61. Kui on kindlaks tehtud, et määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 ette nähtud rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjad on kohaldatavad juriidilise isiku esitatud lepinguvälise kahju hüvitamise nõudele, mis põhineb tema isikuõiguste väidetaval rikkumisel (olenemata sellest, kas selle nõude aluseks on põhiseaduse või seadustega tagatud kaitse), siis tekib loogiliselt järgmine küsimus. Kas huvide keskmel põhineva valikulise kohtualluvuse aluse kohaldamisel on mõjuvat põhjust teha vahet füüsilistel ja juriidilistel isikutel? Kui vastus on jaatav, siis millega oleks selline vahetegu põhjendatud?

62. Ainus põhjendus, mis käesolevas menetluses esitati lisaks ülalkäsitletud juriidiliste isikute isikuõiguste eitamise argumentidele, on „nõrgema poole“ argument. See kõlab järgmiselt: füüsilised isikud on suhetes juriidiliste isikutega loomuldasu „nõrgemad“, nii nagu see oli kohtuotsuseks eDate liidetud mõlema kohtuasja puhul. Oluline kahju, mille teabe internetis avaldamisega võib hetkega tekitada, õigustab kohtualluvuse eeskirjade tõlgendamist füüsiliste isikute kasuks. Sellist erilist kaitset ei ole aga tarvis juriidiliste isikute puhul, sest nemad ei ole iseenesest „nõrgad“.

63. Ma ei nõustu sellega neljal põhjusel.

38 Koreng, A., „Das „Unternehmenspersönlichkeitsrecht“ als Element des gewerblichen Reputationsschutzes“, GRUR 2010, lk 1065 jj.

39 See kaitse hõlmab lisaks väidetele, mis võivad panna tarbijad loobuma ettevõtte toodete või teenuste tarbimisest, ka lubamatuid filmilindistusi äriühingu valdustes – ka need võivad endast kujutada äriühingu isikuõiguste rikkumist. Landgericht Stuttgarti (Stuttgarti piirkondlik kohus) otsus, 9.10.2014 – 11 O 15/14.

40 Vt nt Dumoulin, L., „Les droits de la personnalité des personnes morales“, *Revue des sociétés* 2006, 1. osa, punkt 19.

41 Vt näiteks *Tesla Motors Ltd vs. BBC* (2013) EWCA Civ 152 või *Marathon Mutual Ltd vs. Waters* (2009) EWHC 1931 (QB).

64. Esiteks märgin samamoodi nagu komisjon kohtuistungil, et määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 eesmärk ei ole nõrgema poole kaitse. Mõõnan, et see on teiste määruses nr 1215/2012 sätestatud valikulise kohtualluvuse eeskirjade eesmärk. See on nii tarbijatele, töötajatele ja kindlustusasjades teatavatele isikutele kohtualluvuse küsimuses ette nähtud kaitse puhul.⁴² Lepinguvälise kahju puhuks ette nähtud valikulise kohtualluvuse eeskirjade puhul aga „nõrgema poole“ argument selgelt puudub. Seda liiki kohtualluvus põhineb hoopis *tihedal seosel* nõude ja kohtu vahel, kellele selle läbivaatamine allub.⁴³

65. Teiseks, isegi kui tuleks nõustuda, et selles kontekstis tuleb kaaluda nõrgema poole argumenti, mis jääb väljapoole määruse nr 1215/2012 selget sõnastust – kuigi seda ei tule teha –, tekib mul küsimus, kuidas selline eeskiri, mida tuleks kohaldada automaatselt, oleks tõesti sobiv ja annaks enamikul konkreetsetest juhtudest korrektse tulemuse. Kas füüsilised isikud on alati loomuldasu nõrgad ja juriidilised isikud tugevad, olenemata konkreetsetest „jõuvahekordadest“ lahendatavas vaidluses? Mis saab juriidilistest isikutest, kes tegelikult on väikesed ja nõrgavõitu? Mis saab sellistest piiripealsetest juhtumitest nagu ühemeheettevõtted, füüsilise isikuna kutsealal tegutsejad, või teisest küljest väga võimsad ja jõukad üksikisikud? Veelgi enam, kas selles kontekstis omab tähtsust küsimus, kas juriidilise isiku puhul on tegemist mittetulundus- või kasumit taotleva ühinguga?

66. Kolmandaks, kui konkreetsemalt käsitleda internetis teabega tekitatud potentsiaalset kahju, siis tuleb meeles pidada, et mitte ainult hageja, vaid ka potentsiaalse kostja poolel võib esineda märkimisväärset mitmekesisust. Kohtuotsuse Shevill tegemise ajal toimus laimamine tõenäoliselt läbi trükimeedia. Enamikul (kindlasti mitte kõigil) juhtudest olid kostjad-kirjastajad tõenäoliselt juriidilised isikud.

67. Internet – meeldib see meile või mitte – muutis täielikult mängureegleid: see demokratiseeris kirjastamise. Isiklike veebisaitide, veebipostituste, blogide ja sotsiaalvõrgustike ajastul on füüsilistel isikutel väga lihtne levitada teavet mis tahes teise isiku kohta, olgu need siis füüsilised või juriidilised isikud või ametiasutused. Sellises tehnilises raamistikus laguneb täiesti koost algne idee, millest varased laimu levitamise tekitatud kahju käsitlevad eeskirjad võisid juhinduda ja mis lähtusid eeldusest, et hageja on tõenäoliselt nõrk üksikisik, samas kui kostja on (kutseline) kirjastaja.

68. Lõpuks, isegi kui nõustuda loogikaga, et vastastikuseid jõuvahekordi tuleb konkreetsete juhtumite korral iga kord hinnata, läheb selline lähenemisviis praktilisel teostamisel sageli vastuollu eesmärgiga, et määruses nr 1215/2012 ette nähtud kohtualluvuse eeskirjad peavad olema „väga ettenähtavad“.⁴⁴ Mis peaks siis olema kriteeriumideks? Raha? Iga üksuse õigustalituse suurus? Küsimus, kas asjaomase üksuse jaoks on kirjastamine kutsetegevus? Taaskord ei ole selline ebakindlate tulemustega töömahukas hindamine ehk parim viis rahvusvahelise kohtualluvuse üle otsustamiseks, kuivõrd see peaks olema nii lihtne ja kerge kui vähegi võimalik.⁴⁵

69. Kokkuvõttes ei näe ma ühtegi mõjuvat põhjust, miks määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 ette nähtud valikulise kohtualluvuse eeskirjad, sealhulgas huvide keskmel põhinev kohtualluvus, peaksid olema erinevad lähtuvalt sellest, kas hageja on füüsiline või juriidiline isik.

42 Vt määruse nr 1215/2012 põhjendus 18: „Kindlustus-, tarbija- ja töölepingute puhul tuleks nõrgemat poolt kaitsta soodsamate kohtualluvuse eeskirjadega kui üldised eeskirjad“. Need eeskirjad sisalduvad sama määruse II peatüki 3.–5. jaos.

43 Vt viited eespool mainitud kohtupraktikale, 8. joonealune märkus.

44 Vt määruse nr 1215/2012 põhjendus 15.

45 Näitlikustamiseks praktilisi raskusi, mis määruse nr 44/2001 kohaldamisel kaasnevad „jõuvahekordade“ individuaalse hindamisega kindlustusasjade puhul, vt minu ettepanek kohtuasjas MMA IARD (C-340/16, EU:C:2017:396, eriti punktid 61–62).

B. Veebis avaldatud teabega isikuõigustele tekitatud kahju hüvitamise nõuete rahvusvaheline kohtualluvus

70. Eelmises osas väljatoodud põhjustel ei õnnestu mul leida veenvaid argumente, mis räägiks füüsilistel ja juriidilistel isikutel vahetegemise kasuks niisuguste lepinguvälise kahju nõuete rahvusvahelise kohtualluvuse kindlaksmääramisel, mis puudutavad isikuõiguste väidetavat rikkumist.

71. Käesolevas osas käsitlevatel põhjustel näen siiski veenvaid argumente, mis kõnelevad Euroopa Kohtu praktikas aastate jooksul välja kujundatud liiga avarate valikulise kohtualluvuse eeskirjade uuesti läbivaatamise kasuks. Nende eeskirjade väljatöötamisel tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et internet on lihtsalt väga teistsugune meediakanal.⁴⁶

72. Seetõttu teen käesolevas osas ettepaneku, et internetis avaldatud potentsiaalselt laimavate väidete puhul peaks olema lubatud valida ainult kahe valikulise (ja täieliku) kohtualluvuse vahel. Kitsam valikulise kohtualluvuse alus peaks seejärel olema vahet tegemata kohaldatav nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute suhtes.

1. Raskused „mosaiikse“ lähenemisviisi säilitamisel internetis avaldatuga seotud lepinguvälise kahju nõuete puhul

73. Tuleb meelde tuletada,⁴⁷ et kohtuotsuses Shevill leidis Euroopa Kohus, et nõude ajalehe poolt mainele tekitatud kahju eest võib esitada kirjastaja asukoha liikmesriigi kohtule või ajalehe levitamise liikmesriigi kohtule.

74. Kohtuotsuses eDate lisas Euroopa Kohus kolmanda valikulise kohtualluvuse aluse: hageja huvide kese. Oluline on, et Euroopa Kohus kinnitas kohtuotsuses Shevill välja kujundatud levitamisel põhineva kohtualluvuse aluse kohaldatavust kahjule, mis väidetavalt on tekitatud internetis. Samamoodi nagu kohtuasja Shevill puhul jääb rahvusvaheline kohtualluvus piiratuks kahjuga, mis on tekkinud kõnealuse riigi territooriumil.

75. Kohtuasja Shevill puhul lähtus see „mosaiikne“ lähenemisviis aga tõsiasjast, et teatava ajakirja trükiväljaande koopiaid levitatakse liikmesriigis paratamatult piiratud hulgal. Territoriaalne levitamine sobib seega kokku asjaomase kahju hüvitamise nõude territoriaalselt piiratud rahvusvahelise kohtualluvusega.

76. Probleem selle konkreetse valikulise kohtualluvuse aluse puhul seisneb tõsiasjas, et internet toimib täiesti teisiti. Internetis avaldatud teave on kohe ja kõikjal kättesaadav. Geograafilisi piire põhimõtteliselt ei ole.⁴⁸ Mõistagi on võimalik tõstatada kättesaadavuse ja teabe esitamise keele küsimus, hindamaks kas konkreetse juhtumi asjaoludel oli või ei olnud teabest võimalik mõistlikult aru saada. Kuna aga masintõlge on edasi arenenud ja üha enam avaldatakse teavet laialdaselt kõneldud keeltes, siis ei ole need küsimused enam nii tähendusrikkad kui varem.

77. Minu hinnangul on käesolev probleem põhjustatud kohtuasja Shevill „mosaiikse“ lähenemisviisi automaatselt kohaldamisest internetiga seotud nõuetele kohtuasjas eDate, mille puhul ei võetud ehk täielikult arvesse märkimisväärseid erinevusi kahe meediakanali vahel. See toob kaasa hulga struktuurilisi ja praktilisi probleeme. Käsitlen neist kolme.

⁴⁶ Abstraktse põhimõtte tasandil jagan täielikult soovi niisuguste kohtualluvuse kriteeriumide järele, mis on *tehnoloogiliselt neutraalsed*, nagu kohtujurist P. Cruz Villalón sõnaosavalt väljendus ettepanekus liidetud kohtuasjades eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:192, punktid 53 ja 54). Praktilise teostatavuse tasandil, mida käesolevas osas analüüsin, näen tekkivat raskusi objektiivselt väga erinevate olukordade sarnasena käsitlemisel.

⁴⁷ Vt eespool käesoleva ettepaneku punkt 28.

⁴⁸ Sarnase arusaamaga tutvumiseks ja võrdlemiseks vt nt Dow Jones and Company Inc vs. Gutnick (2002) HCA 56, punkt 113 (High Court of Australia (Austraalia kõrgeim kohus)). Vt ka Saksamaa kõrgeima föderalkohtu otsus, 2.3.2010, VI ZR 23/09.

78. Esiteks tähendab „Shevilli veebi panemine“ sisuliselt, et asi antakse üheaegselt mitme kohtu – Euroopa Liidus 28 kohtu – alluvusse. Teave on silmapilkselt kättesaadav kõigis liikmesriikides. Kohtujurist P. Cruz Villalón juhtis oma ettepanekus kohtuasjas eDate õigesti tähelepanu asjaolule, et kuigi teataval veebisaidil tehtud „külastuste“ arv ja päritolu võivad anda aimu selle mõjust teataval territooriumil, ei kujuta need endast usaldusväärset kriteeriumi, mille abil saaks hinnata teatava teabe levikut internetis.⁴⁹ Seetõttu viib isegi üksainus külastus järeldusele, et toimunud on „levitamine“ kohtuotsuse Shevill tähenduses, ja see teeb kohtualluvuse hageja jaoks kättesaadavaks.

79. Seesugust levitamise kriteeriumist tulenevat kohtualluvuste paljusust on väga keeruline ühitada määruse nr 1215/2012 põhjenduses 15 mainitud eesmärgiga, et kohtualluvuse eeskirjad peavad olema ettenähtavad ja kohtumenetlus tõrgeteta.⁵⁰

80. Teiseks, lisaks kohtualluvuste paljususele kaasneb selle lähenemisviisiga ka nõuete *killustumine* pädevate kohtute vahel: igale kohtule 28-st allub nõue asjasse puutuva riigi territooriumiga piirduvas osas. Sellist kahju osadeks jagamist on interneti kui meediakanali eripära arvestades raske, kui mitte võimatu teostada.⁵¹

81. Raske on ka mõista, kuidas nii palju nõudeid oleks võimalik omavahel koordineerida ja kuidas need suhestuks määruses nr 1215/2012 ette nähtud muude mehhanismidega, mille eesmärk on menetluste läbiviimist ratsionaliseerida, näiteks *lis pendens*,⁵² või tihedalt seotud nõuete liitmine⁵³ (või *res judicata* põhimõte).

82. Kas *lis pendens*'i eeskirja takistav mõju käivituks kahe (ja potentsiaalselt 28) territoriaalselt piiratud nõude esitamisel, sest need on seotud sama kahjustava teabega, mille kustutamist koos kahju hüvitamisega nõutaks? Kas selle eeskirja toime sõltuks taotletava õiguskaitsevahendi liigist? Ja kuidas seda tuleks kohaldada juhul, kui esitatud on üks „täielik“ ja mitu „osalist“ territoriaalselt piiratud nõuet? Tekkida võib ka küsimus, mis on niisuguse kohtuotsuse *res judicata* mõju, mis on tehtud kogu kahju hüvitamise nõude kohta näiteks hageja huvide keskmel kohtus, juhul kui seejärel esitatakse kahju hüvitamise nõue ühte või mitmesse kohtusse vastavalt osalise kohtualluvuse eeskirjadele?

83. Käesolev kohtuasi neid erilisi asjaolusid mõistagi ei puuduta. Sellele vaatamata tuleb nende (eba)praktilist mõju silmas pidada, kui kaalumisel on kohtualluvuse eeskiri, millega asi antakse sisuliselt 28 erineva liikmesriigi kohtute alluvusse.

84. Kolmandaks avaldavad üksteisele vastastikust mõju ka kohtualluvuse ulatus ja taotletud õiguskaitsevahendi liik, mida käesolev asi konkreetselt puudutab. Shevilli-eDate'i kohtupraktikast selgub, et kohtualluvus võib olla „täielik“ (kui see põhineb huvide keskmel või kostja asukohal/elukohal) või „territoriaalselt piiratud“ (põhinedes levitamisel). Seda paindlikkust on kohtualluvuse ulatuse osas sõnaselgelt põhjendatud ainult kahju hüvitamise nõuete puhul. Need nõuded on sellised, et neid saab kvantitatiivselt kohandada. See aga ei pruugi olla nii teiste õiguskaitsevahendite puhul, nagu ettekirjutus teave kõrvaldada või kustutada. Niisugune õiguskaitsevahend on jagamatu. See probleem on liikmesriigi kohtu esitatud kolmanda küsimuse tuum. Käsitlen seda üksikasjalikumalt tagapool, käesoleva ettepaneku C osas.

49 Kohtujurist P. Cruz Villalóni ettepanek liidetud kohtuasjades eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:192, punkt 50).

50 Vt selle kohta nt Garber, T., „Die internationale Zuständigkeit für Klagen aufgrund einer Persönlichkeitsrechtsverletzung im Internet“, *ÖJZ*, 2012, lk 108 jj. Vastupidise seisukoha kohta vt nt Mankowski, P., „Kommentar zu Art. 5 EuGVVO“, *EWiR* 2011, lk 743 ja 744.

51 Akadeemilises arutelus, mis tekkis vastuseks kohtuotsusele eDate, juhiti muu hulgas tähelepanu raskustele „solvangute matemaatilisel jagamisel territoriaalseteks osadeks“ kohtuotsuse Shevill eeskujul. Vt Pichler, P., „Forum-Shopping für Opfer von Persönlichkeitsverletzungen im Internet? Das EuGH-Urteil eDate Advertising gegen X und Martinez gegen MGN (C-509/09 und C-161/10)“, *M&R* 2011, lk 365 jj.

52 St sama esemega hagid samade poolte vahel, kuid erinevate liikmesriikide kohtutes. Vt määruse nr 1215/2012 II peatüki 9. jagu.

53 Vt määruse nr 1215/2012 artikkel 8.

85. Kokkuvõttes tundub kohtuotsuse Shevill „veebiversiooni“ praktiline toime problemaatiline. Käesolevas etapis on aga ehk õige hetk astuda samm tagasi ja käsitleda praktiliste üksikasjade asemel pigem seda, mida peetakse juhtväärtusteks ja kaalulolevateks huvideks. Kelle huve teeniks selline kohtualluvuse aluste paljusus? Kelle jaoks need olid mõeldud?

86. On vaieldav, kas kohtute küllus on süsteemi kui sellise toimimise huvides. Olgu meenutatud, et määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 ette nähtud kohtualluvuse alus peegeldab eesmärki tagada tõrgeteta õigusemõistmine, sest see annab pädevuse sellele kohtule, kellel on teatava nõudega *tiheseos*.⁵⁴ Nagu juba selgitatud,⁵⁵ ei ole see kohtualluvuse alus mõeldud kaitsma nõrgemat poolt. Seetõttu tuleb nii hageja kui ka kostja huve samamoodi arvesse võtta.

87. Sellegipoolest, isegi kui eeldada, et selline kohtualluvuste paljusus on mõeldud kaitsma hagejat, kas siis hageja huve saab pidada hästi kaitstuks, sest tal on valida mitme kohtualluvuse, sealhulgas mitme osalise kohtualluvuse vahel?

88. Minu arvates mitte. Hageja olukord on juba tehtud üsna mugavaks tänu võimalusele kaevata kostja hageja enda huvide keskmeele vastavasse kohtusse, nagu toimiti kohtuasjas eDate.⁵⁶ Kui hageja saab selles enda kohtus nõuda kogu väidetava kahju hüvitamist, siis kas tal oleks mingit mõistlikku põhjust esitada „osaline“ kahju hüvitamise nõue mitmes teises riigis? Mul on raske mõista, kuidas 27 täiendava kohtualluvuse kättesaadavus saaks kumbagi poolt aidata, kui jätta kõrvale hagejale pakutav ilmne võimalus ahistada kostjat kurnavate nõuetega paralleelselt mitmes kohtus. Ahistamise ohule juhiti tähelepanu juba kohtuasjas Shevill.⁵⁷ Kuid internetiajastul muutub see veelgi aktuaalsemaks.

89. Seega, kuigi esmapilgul võib käesolev kohtualluvuste paljusus tunduda kallutatavat kaalukaasi hageja kasuks, on raske väita, et see tegelikult kummagi poole huve teenib. Ülalkirjeldatud põhjustel võib see tekitada menetluslikke probleeme mõlemale poolele. Kuid eeskätt kaob kostjal võimalus ennustada, millise liikmesriigi kohtusse (või milliste liikmesriikide kohtutesse) ta võidakse kaevata.

90. Kokkuvõttes ei teeni kohtuasja Shevill „mosaiikse“ lähenemisviisi laiendamine internetis avaldatud väidetavalt laimu sisaldavatele väidetele kummagi poole õiguspäraseid huve ning see eirab eesmärke tagada ettenähtavus ja tõrgeteta õigusemõistmine.

2. Kitsam võimalus

91. Käesolevas osas teen ettepaneku tuua internetipõhiste laimavate väidete kohtualluvuse eeskirjad tagasi ja pigem lähemale määruses nr 1215/2012 lepinguvälise vastutuse puhul ette nähtud kohtualluvuse juurte juurde, piirates valikulise kohtualluvuse kahe olukorraga: paik, kus *toimus kahju põhjustanud juhtum*, ja paik, kus *kahju tekkis*. Viimati nimetatud kohtualluvus oleks määratud selle järgi, kus hageja mainet kõige tugevamalt kahjustati. See on paik, kus on tema huvide kese.

(a) Uuesti määratletud test

92. Määruse nr 1215/2012 artikli 7 punktis 2 ette nähtud eeskirja kohaselt allub asi „lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtule, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“. See hõlmab nii (i) paika, kus kahju *põhjustanud juhtum* toimus, kui ka (ii) paika, kus *kahju tekkis*.⁵⁸ Kuidas need kaks valikulise kohtualluvuse alust tuleb kindlaks teha internetis avaldatud laimu sisaldavate väidete korral?

54 Vt eespool 8. joonealune märkus.

55 Vt eespool, punkt 64.

56 Osa doktriinist leidis, et juba see *forum actoris* kallutab kaalukausse õigustamatult hageja kasuks. Vt eespool 18. joonealune märkus.

57 Briggs, A., „The Brussels Convention“, *Yearbook of European Law*, 1995, 15. kd, 1. osa, lk 487–514.

58 Vt eespool 8. joonealune märkus.

93. *Esimene* võimalus puudutab paika, kust teave on pärit („*kahju põhjustanud juhtum*“). Euroopa Kohus märkis, et see võimalus langeb sageli kokku kostja alalisel elukohal põhineva üldise kohtualluvuse eeskirjaga, mis on ette nähtud määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõikes 1.⁵⁹ On loogiline, et kõige tõenäolisemalt avaldab ja kontrollib kostja teavet sealt, kus on tema asukoht. See on ka koht, kus saab läbi viia täitemenetluse kahjustava veebisisu ümberlukkamiseks või kustutamiseks.

94. Seega on „*kahju põhjustanud juhtum*“ seotud teavet kontrolliva(te) isiku(te) asukohaga, mitte sellega, kus teabe füüsiline või virtuaalne aines tegelikult loodi. Seda silmas pidades ei lugenud Euroopa Kohus kohtuasjas Shevill „*kahju põhjustanud juhtum*“ toimumise kohaks kohta, kus ajaleht füüsiliselt trükiti. Selle asemel keskendus Euroopa Kohus kirjastaja asukohale. Minu hinnangul saaks selle paralleeli kohtuasjaga Shevill säilitada: see, kus on teavet talletava(te) serveri(te) füüsiline asukoht, ei tohiks tähtsust omada. Oluline on see, kellel on sisule juurdepääs ehk kes on tavajuhul⁶⁰ vastutav veebisisu avaldamise ja muutmise eest.⁶¹

95. *Teine* võimalus puudutab *kahju tekkimise* paika. Käesolev kohtuasi puudutab kahju, mis väidetavalt tekitati juriidilise isiku mainele. See kahju kantakse tõenäoliselt paigas, kus see isik tegeleb äriaga või on muul moel majanduslikult aktiivne.

96. Kui kohtuasja Shevill „mosaiikne“ lähenemisviis tuleks kõrvale jätta,⁶² siis oleks kahju tekkimise paik piiratud ühe jurisdiktsiooniga. Kuna kaitstud on hageja maine, siis peaks see paik olema seal, kus mainet kõige tugevamalt kahjustati. See omakorda on paik, kus on isiku – füüsilise või juriidilise isiku – huvide kese. See paik esindaks seega vaidluse tõelist keset, milleni peaks juhtima ka tihedaimal seosel põhinev valikulise kohtualluvuse alus.

97. Hagejal oleks seega võimalik valida kahe kohtualluvuse aluse vahel. Esimene neist oleks kostja alaline elukoht või asukoht kui määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõikes 1 ette nähtud üldeeskiri, mis ühtlasi langeb kokku kahju põhjustamise paigaga. Teine oleks hageja huvide kese, mis vastab sellele paigale, kus kahju tekkis. Mõlema kohtualluvuse aluse kohaselt alluks kogu kahju hüvitamise nõude lahendamise ja vastava liikmesriigi kõigi asjakohaste õiguskaitsevahendite kohaldamine, sealhulgas ettekirjutuse tegemine, kui seda on taotletud, pädevale kohtule *täielikult*.

98. Väljapakutud piirang teenib kahte eesmärki. Esiteks tunnustab ja reguleerib see kahjustatud isiku olukorda, andes isikule võimaluse kaevata kahjutekitaja enda elukoha kohtusse ja nõuda kogu tekitatud kahju hüvitamist. Teiseks toetab see eesmärki tagada tõrgeteta õigusemõistmine. See on nii sellepärast, et see annab asja hageja huvide keskmega kõige tihedamalt seotud liikmesriigi kohtu alluvusse, kes teab kõige paremini hageja olukorda. Seetõttu on sellel kohtul kõige paremad võimalused igakülgset hinnata kogu mõju, mida tekitatud kahju tervikuna avaldas.

(b) Huvide keskme väljaselgitamine

99. Vastamata on veel keskne küsimus, kuidas määrata kindlaks huvide kese nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute puhul?

100. See paik tuleb kindlaks määrata loomulikult juhtumipõhiselt, keskendudes eelkõige *kahele asjaolule*: hageja faktiline ja sotsiaalne olukord, mida tuleb hinnata asjasse puutuva väite laadi *kontekstis*. Esimene asjaolu puudutab hageja eriomast olukorda. Teine asjaolu puudutab seda, kuidas vaidlusalune väide võis seda olukorda mõjutada.

59 Kohtuotsus, 7.3.1995, Shevill jt (C-68/93, EU:C:1995:61, punkt 26), milles viidatakse Brüsseli konventsiooni artiklile 2, mis on määruse nr 1215/2012 artikli 4 eelkäija.

60 Ehk kes on peamiselt vastutav teabe sisu eest, jättes kõrvale võimaluse kohustada serveri haldajat (kui ta on teine isik kui avaldaja) või internetiteenuse pakkujat tegema selle teabe kättesaamatuks.

61 Samuti kuna veebisisu avaldamine toimub tihti peale eri serverites, mis asuvad eri paikades või isegi eri riikides.

62 Eespool üksikasjalikult selgitatud põhjustel, käesoleva ettepaneku punktid 77–90.

101. Selle topelethinnangu andmisel tuleb tingimata arvesse võtta *iga konkreetset* nõuet. Seda hinnangut ei saa loomulikult anda *abstraktselt*, sõltumata asjasse puutuva nõude liigist ja laadist.⁶³ Selle eesmärk on anda asi selle kohtu alluvusse, kes paikneb konkreetse vaidluse raskuskeskmes. See kohus teab seetõttu kõige paremini hageja olukorda ning tagajärgi, mis mõistliku hinnangu kohaselt võivad selles liikmesriigis või võimalik et sellest väljaspoolgi tekkida.

102. Soovides üldiselt ette ennustada, kus *füüsilised isikud* laimu sisaldava väite mõju tõenäoliselt tunnevad, leidis Euroopa Kohus kohtuotsuses eDate, et hageja huvide kese vastab tema alalise elukoha liikmesriigile. Ta tõdes, et see võib olla ka teine liikmesriik, mille puhul saab tõendada eriti tiheda seose olemasolu muude asjaolude, näites kutsealase tegevusega tegelemise tõttu.⁶⁴ Olenevalt hageja eriomasest olukorrast võib see olla ka mõni muu paik, näiteks paik, kus hagejal on sõpradering, perekond jne.

103. Alalise elukoha kriteerium võib kahtlemata olla hea lähtekoht faktilise hinnangu andmiseks seoses füüsiliste isikute huvide keskmega. Seda lähtekohta tuleb aga kontrollida vaidlusalust konkreetset väidet arvestades, sest teatav teave ei tarvitse loomulikult avaldada sama mõju isiku töö- ja eraelule, mis ei pruugi piirduda üheainsa liikmesriigiga.

104. Mis puudutab *juriidiliste isikute* huvide keset, siis siin tekib kahju üldjuhul ilmselt seoses nende majandustegevusega. Kasumit taotleva juriidilise isiku ehk äriühingu puhul kuulub kohtualluvus tõenäoliselt liikmesriigile, kus sellel äriühingul on kõige suurem käive. Mittetulunduslike organisatsioonide puhul on see tõenäoliselt paik, kus asub enamik selle organisatsiooni klientidest (sõna kõige laiemas tähenduses). Mõlemal juhul on see liikmesriik tõenäoliselt see, kus mainekahju ja seega kahju ühingu professionaalsele eksistentsile on kõige tuntavam.

105. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on küsimus, kas juriidilise isiku huvide keskme kindlakstegemisel tuleb arvesse võtta seda, kus on tema asukoht.⁶⁵ See ettepanek on ilmselt ajendatud analoogiast füüsiliste isikute elukohaga, mida Euroopa Kohus kohtuotsuses eDate mainis.

106. Kui otsida sarnasust selles, millal asukoht mõjutab rahvusvahelise kohtualluvuse kindlaksmääramist, siis võib leida analoogiat (või õiguspoolest vastanduse) „põhivuide keskmega“, mis on maksejõuetuse määruses ette nähtud kohtualluvuse eeskirjade keskne komponent.⁶⁶

107. Selle määruse kontekstis on põhivuide kese paik, kus võlgnik tegeleb regulaarselt oma huvide realiseerimisega ja on seetõttu kolmandate isikute poolt tuvastatav. Juriidilise isiku puhul eeldatakse, et tema põhivuide kese on tema registrijärgses asukohas. Üksikisiku puhul peetakse tema põhivuide keskmeks tema peamist tegevuskohta (kui ta tegeleb iseseisva majandustegevusega) või tema alalist elukohta (neid eeldusi kohaldatakse ainult vastupidiste tõendite puudumisel ja juhul, kui registrijärgset asukohta, peamist tegevuskohta või alalist elukohta ei ole kolme kuu või kuue kuu jooksul enne maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse esitamist üle viidud teise liikmesriiki).

108. Võlgniku põhivuide kese annab seega kohtule rahvusvahelise kohtualluvuse nn maksejõuetuse põhimenetluse algatamiseks. Põhivuide kese on seega määratletud võlgniku kaudu, kes maksejõuetusmenetluse kontekstis võrdub kostjaga.

63 Vastates seega olukordadele, kus hageja (objektiivne) huvide kese on liikmesriigis X, kuid nõue on väga spetsiifilist laadi, puudutades väga konkreetset või ainulaadset olukorda liikmesriigis Y, mis lihtsalt ei ole võimeline kahjustama hageja olukorda liikmesriigis X.

64 Kohtuotsus, 25.10.2011, eDate Advertising jt (C-509/09 ja C-161/10, EU:C:2011:685, punkt 49).

65 Olgu meelde tuletatud, et määruse nr 1215/2012 artikli 63 lõikes 1 on ette nähtud, et „Käesoleva määruse kohaldamisel on äriühingu või muu juriidilise isiku või füüsiliste või juriidiliste isikute ühenduse alaline asukoht seal, kus on tema: a) põhikirjajärgne asukoht, b) juhatuse asukoht või c) peamine äritegevuse koht“.

66 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta määruse 2015/848 maksejõuetusmenetluse kohta (ELT 2015, L 141, lk 19) artikli 3 lõige 1. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. mai 2000. aasta määruses (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta (ELT 2000, L 160, lk 1; ELT eriväljaanne 19/01, lk 191) sisalduvat varasemat sarnast, kuid vähem diferentseeritud artikli 3 lõiget 1.

109. Seetõttu ei kujuta asjaolu, et registreeritud asukoht võetakse juriidilise isiku põhihuvide keskmel väljaselgitamisel lähtekohaks (ja et seetõttu kuulub maksejõuetuse nn põhimenetluse algatamine selle kohtu alluvusse), endast olulist kõrvalekaldumist määruse nr 1215/2012 artiklis 4 ette nähtud kohtualluvuse üldeeskirjast.

110. Kohtuasjas eDate välja kujundatud huvide kese on seevastu määratletud hageja kaudu. Nagu komisjon põhimõtteliselt välja tõi, pöörab see sellest seisukohast pea peale põhilise loogika, millest kohtualluvuse eeskirjad lähtuvad. Seda seetõttu, et see annab hagejale *forum actoris*'e,⁶⁷ mille määрус muudel juhtudel jätab „nõrgematele pooltele“.⁶⁸

111. Seetõttu võib selleks, et teha määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 kohaldamisel kindlaks huvide kese, ühe faktilise asjaoluna arvesse võtta juriidilise isiku tegevus- või asukohta. See ei ole aga kindlasti otsustav asjaolu.

112. Nagu juba märgitud, on huvide keskmel kindlaksmääramine faktiline ja kontekstipõhine, võttes eesmärgiks määrata kindlaks paik, kus juriidilise isiku mainele tekitatud kahju on kõige rohkem tunda. See langeb juriidilise isiku asukohaga kokku ainult juhul, kui tema peamine majandustegevus toimub samuti selles liikmesriigis. Kui aga selles liikmesriigis mingit majandustegevust ei toimu ja hagejal puudub seal käive, ei saa sellel alusel määrata seda paika tema huvide keskmeks.

113. Seega on peamised tegurid juriidiliste isikute huvide keskmel kindlaksmääramisel tõenäoliselt tema peamine äri- või muu majandustegevus, mille omakorda saab kõige täpsemalt kindlaks määrata käibe kaudu või klientide või muude ärikontaktide arvu kaudu. Asukohta võib ühe faktilise asjaoluna arvesse võtta, kuid mitte isoleeritult. Erinevalt füüsilistest isikutest ei ole juriidiliste isikute puhul haruldane, et nende registrijärgsel asukohal puudub asjaomase territooriumiga oluline seos.

114. Elukoha arvessevõtmine asjakohase kriteeriumina võib olla igati põhjendatud füüsilistest isikutest hagejate puhul, kelle mainet on kahjustatud, ilma erilise seoseta nende äritegevusega. Sellise isiku elukoha liikmesriik on ilmselt tõesti paik, kus on ka tema sotsiaalne ja kutsealane struktuur.

115. Teistel juhtudel ei ole aga välistatud, et füüsilise isiku alaline elukoht on ühes liikmesriigis, aga tema tegelik elu (kutsealane, isiklik, või isegi mõlemad) on teises liikmesriigis.

116. Selle põhjal teeksin viimase tähelepaneku: tuleb selgelt tunnistada, et nii füüsilistel kui ka juriidilistel isikutel võib teatava nõude puhul olla rohkem kui üks huvide kese. Kui kõik (faktilised ja kontekstipõhised) hindamised on läbi viidud, siis võib lihtsalt selguda, et teatava nõude puhul on rohkem kui üks huvide kese.

117. Sellisel juhul on hageja ülesanne teha valik ja pöörduda nendest liikmesriikidest ühe kohtusse. Kuna aga huvide keskmel põhinev kohtualluvus on „täielik“ kohtualluvus, siis selle valiku tegemisel käivitub *lis pendens*-mehhanism, mis välistab hagi esitamise mujal seni, kuni esimene menetlus on pooleli.

67 Probleemile, et lepinguvälise kahju asjades antakse hagejale *forum actoris*, juhiti tähelepanu juba pärast kohtuotsuse Shevill tegemist. Vt Briggs, A., „The Brussels Convention“, *Yearbook of European Law*, 1995, 15. kd, 1. osa, lk 487–514. Seda on pikemalt käsitletud vastuseks kohtuotsusele eDate. Vt eespool 18. joonealune märkus.

68 Vt eespool, käesoleva ettepaneku punkt 64.

(c) *Vahejärelalus*

118. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata teisele ja kolmandale eelotsuse küsimusele järgmiselt: määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada nii, et juriidiline isik, kes väidab, et tema isikuõigusi on rikutud teabe avaldamisega internetis, võib esitada nõude kogu tekitatud kahju osas selle liikmesriigi kohtule, kus on tema huvide kese.

Juriidilise isiku huvide kese on selles liikmesriigis, kus ta tegeleb oma peamise majandustegevusega, juhul kui väidetavalt kahjustav teave on võimeline mõjutama tema majanduslikku olukorda.

C. Kohtualluvus niisuguse ettekirjutuse taotlemiseks, millega kohustatakse väidetavalt kahjustavat teavet ümber liikkama ja eemaldama

119. Käesoleva ettepaneku lõpuosas käsitlen esimeses eelotsuse küsimuses tõstatatud teemat: kas juhul, kui jäädakse „mosaiikse“ lähenemisviisi juurde, mida kohtuotsuses Shevill kasutati territoriaalselt piiratud kahju rahvusvahelise kohtualluvuse puhul, annab see liikmesriigi kohtule pädevuse teha selline piiriülene ettekirjutus, nagu põhikohtuasjas taotletakse? Teisisõnu, kui Eesti kohtu pädevus on *piiratud* hagejale Eesti territooriumil põhjustatud kahjuga, siis kas see kohus saab teha ettekirjutuse, millega Rootsisis olevat kostjat kohustatakse *kogu* kahjustavat teavet ümber liikkama ja eemaldama?

120. Sissejuhatava tähelepanekuna selle küsimuse kohta tuleks märkida, et ei ole päris selge, kas hageja taotletava õiguskaitsevahendi puhul on tegemist *ajutise meetme* või *ettekirjutusega*, mis tehakse osana sisulisest kohtulahendist. Esimese eesmärk on pakkuda ajutine lahendus kuni asja sisulise lahendamiseni, teine on osa lõplikust sisulisest lahendist.

121. Sellel eristamisel on tähtsust nii rahvusvahelise kohtualluvuse väljaselgitamise testi kohaldamisel⁶⁹ kui ka lahendi tunnustamisel ja täitmisel⁷⁰.

122. Kohtuistungil antud selgitustest aga ilmneb, et kõnealust ettekirjutust taotletakse osana sisulisest lahendist. Seetõttu eeldan, et see on nii.

123. Kui Euroopa Kohus järgib ettepanekut, mille tegin teisele ja kolmandale küsimusele vastamiseks, siis muutub esimesele eelotsuse küsimusele vastamine tarbetuks. Kuna nõutava kahjuhüvitise puhul ei oleks enam kohtuotsusest Shevill tulenevat kohtualluvuse territoriaalset piiramist, siis ei oleks ka ebakõla kohtualluvuse ulatuse ja taotletavate õiguskaitsevahendite vahel. Teisisõnu oleks kohtul, kelle puhul on kindlaks tehtud, et kahju hüvitamise nõue allub talle täies ulatuses, ka pädevus kohaldada kõiki tema riigi õiguses kättesaadavaid erinevaid õiguskaitsevahendeid, sealhulgas teha ettekirjutusi.

124. Kui aga Euroopa Kohus peab sobivaks jääda kohtuotsuse Shevill „mosaiikse“ lahenduse juurde, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt Euroopa Kohtule esitatud esimene eelotsuse küsimus vägagi asjakohane. Euroopa Kohtule igakülgseks abiks olemiseks visandan selle ettepaneku ülejäänud osas sellele küsimusele lühida vastuse.

69 Vt määruse nr 1215/2012 artikkel 35. See säte kordab (varem olemas olnud) võimalust, et kohus kohaldab ajutist meetet isegi juhul, kui asja sisuline arutamine ei kuulu tema alluvusse. Euroopa Kohus leidis selles kontekstis, et kohtud võivad määrata ajutise meetme kohaldamise tingimusel, et on olemas „reaalne seos taotletud meetmete eseme ja selle [...] kohtu alluvuse vahel, kelle poole pööruti“. Kohtuotsus, 17.11.1998, Van Uden (C-391/95, EU:C:1998:543, punkt 40). Artikkel 35 näeb seega ette täiendava kohtualluvuse aluse, mis on olemas kõrvuti sama määruse teiste eeskirjadega. Vt selle kohta kohtujurist P. Cruz Villalóni ettepanek kohtuasjas Solvay (C-616/10, EU:C:2012:193, punkt 46).

70 Vt määruse nr 1215/2012 põhjendus 33 ja artikli 42 lõige 2. Vt kohtuotsus, 21.5.1980, Denilauler (125/79, EU:C:1980:130, punktid 16–18).

125. Kohtuotsuse Shevill „mosaiikne“ lahendus tekitab küsimuse, kuidas kohandada kahju hüvitamise nõude territoriaalselt piiratud kohtualluvust taotletud ühtsele ja olemuselt jagamatule õiguskaitsevahendile. Kas pädevale kohtule oleks võimalik seada piirangud seoses õiguskaitsevahendite *liikidega*, mida ta võib kohaldada, kui lepinguvälise kahju nõude temale allumine on kindlaks tehtud? Või kas vastasel juhul oleks võimalik mingilgi määral piirata selle õiguskaitsevahendi kohaldamisala ja *ulatust*?

126. Ma ei näe selleks mingit võimalust ega õiguslikku alust. Kui – hüpoteetiliselt – oleks tõendatud, et hageja nõue on põhjendatud ja hagejale Eestis tekitatud kahju alluks rahvusvahelise kohtualluvuse sätete kohaselt Eesti kohtule, siis ma leian, et sellel kohtul on ka pädevus taotletud õiguskaitsevahendi kohaldamiseks, tingimusel et riigisiseses õiguses on selline õiguskaitsevahend ette nähtud. See on nii sellepärast, et käesoleva juhtumi puhul on väidetava kahju tekitaja ühtne. On ainult üks veebisait. Seda ei ole lihtsalt võimalik ümber lükata või eemaldada ainult „proportsionaalselt“ teataval territooriumil tekitatud kahjuga.

127. Selle argumendi paremaks selgitamiseks võtkem näiteks naabritevaheline vaidlus. Kujutlegem, et mu naabri reoveepaak lekib. Reovesi sellest paagist häirib paljusid külaelanikke. See imbub ka minu aeda, saastades ja seeläbi hävitades minu armastatud maheköögiviljad, mida olen vaevaga, kuid siiski üsna edukalt kasvatanud. Kui mina või mõni teine puudutatud naaber oleks lõpuks sunnitud pöörduma kohtusse, sest vestlused naabriga ei anna tulemust, paluksime me kohtult loomulikult, et ta kohustaks naabrit reoveepaagi parandama ja lekke kõrvaldama. See sünnib sel juhul mõistagi kõigi hüvanguks. Raske on ette kujutada, et naaber oleks kohustatud lekke kõrvaldama ainult niisuguse protsendi ulatuses, mis matemaatiliselt vastab minu maheköögiviljadele tekitatud kahjule võrrelduna kõigile külaelanikele tekitatud kahjust.

128. Kui käesoleva kohtuasja kontekstis selguks, et hageja võib esitada hagi Eesti kohtusse Eestis tekkinud kahju puudutavas osas, siis oleks küsimus järgmine: kas asja osaline allumine Eesti kohtule kajastuks ka sellel tasandil, et kohtul on ettekirjutuse tegemisel osaline pädevus? Kas oleks mõistlik kohustada kostjat kõrvaldama *proportsionaalse* osa väidetavalt kahjustavast teabest ja kommentaaridest? Kui vastus on jaatav, siis kuidas tuleks see osa kindlaks määrata? Kas kostjat kohustataks kõrvaldama ainult proportsionaalne osa teabest? Või ainult proportsionaalne osa kommentaaridest?

129. Sellised üsna absurdsed mõtted viivad ainsa võimaliku vastuseni: juhul kui liikmesriigi kohtule allub lepinguvälise kahju hüvitamise nõue, siis peaks tal olema ka pädevus kohaldada kõiki õiguskaitsevahendeid, mis on liikmesriigi õiguses selleks puhuks ette nähtud.⁷¹ Sel juhul tekib aga teistsugune probleem: kui kõik 28 kohut, kelle alluvusse asi potentsiaalselt kuulub, oleksid pädevad ka tegema ettekirjutusi, siis võidakse kostja suhtes teha hulk erineval viisil sõnastatud ettekirjutusi, mis puudutaks sama käitumist, milleks või millest hoidumiseks teda kohustatakse.

130. Nagu on ilmne käesoleva ettepaneku B osas esitatud arutlusest, tingivad need ja muud praktilised asjaolud mind soovutama Euroopa Kohtul piirata internetiga seotud lepinguvälise kahju nõuete rahvusvahelise kohtualluvuse kahe valikulise kohtualluvuse alusega. Liikmesriigi kohtul, kellele asi nende kohtualluvuse eeskirjade kohaselt alluks, oleks sel juhul täielik pädevus nii kahju väljaselgitamisel ja kahjuhüvitise väljamõistmisel kui ka muude liikmesriigi õiguses ette nähtud õiguskaitsevahendite kohaldamisel, sealhulgas ettekirjutuste tegemisel.

⁷¹ Välja arvatud juhul, kui leitaks, et kohtuotsuse Shevill taoline „mosaiikne“ kohtualluvus annab liikmesriigi kohtule ainult ja üksnes õiguse lahendada kahju hüvitamise nõudeid (st rahaline hüvitis), kuid mitte midagi muud. Oleks siiski raske arvata, mis võiks olla liikmesriigi kohtute pädevuse sellise ulatusliku piiramise õiguslik alus, või kuidas saaks liikmesriigid sel juhul läbi viia menetlust, milles nad on pädevusest sellisel määral ilma jäetud.

V. Ettepanek

131. Esitatud põhjendustest lähtudes teen ettepaneku vastata Riigikohtu (Eesti) eelotsuse küsimustele järgmiselt:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada nii, et juriidiline isik, kes väidab, et tema isikuõigusi on rikutud teabe avaldamisega internetis, võib esitada nõude kogu tekitatud kahju osas selle liikmesriigi kohtule, kus on tema huvide kese.
- Juriidilise isiku huvide kese on selles liikmesriigis, kus ta tegeleb oma peamise majandustegevusega, juhul kui väidetavalt kahjustav teave on võimeline mõjutama tema majanduslikku tegevust selles liikmesriigis.